

M. CONDEMINAS: *Els exorcismes i Jacint Verdaguer*. Barcelona, [Comercial y Artes Gráficas, S. A.], 1970. 122 pàgs.

Mn. Josep Güell, cosí del poeta, diu que Verdaguer, «sens permís de l'autoritat eclesiàstica (encara que inconscientment) féu imprimir uns llibrets sobre exorcismes, que publicà Lleó XIII» i que els repartia gratis. Doncs bé: Maria Condeminas, bibliotecària del fons verdaguerià de la Biblioteca de Catalunya, trobà entremig d'altres papers referents a Verdaguer, un diminut fullet titulat *Exorcismos contra Satanás y los Angeles Apóstatas mandados publicar por nuestro Santísimo Padre León XIII*, amb una nota a peu de plana que ens assabenta que el text llatí havia estat publicat en el Butlletí Eclesiàstic de diverses diòcesis d'Espanya i que «del mismo damos la adjunta literal versión castellana. Es documento», diu la nota, «que merece ser conocido de todos los cristianos». Aquests exorcismes foren publicats pel Sant Pare el 18 de maig de 1890, i en aquesta data, segons conjectura de Condeminas, devia fer poc temps que Verdaguer anava a la Casa d'Oració, on hom practicava exorcismes. La traducció verdagueriana és anònima i pot ésser datada poc temps abans del primer de juny de 1892. En aquesta data Verdaguer escriví a Mn. Colléll, que estava a punt d'anar-se'n al balneari de la Puda, una carta en la qual li anunciava la tramesa d'una «recepta (la acaban de estampar)», diu, «que és la del Sant Pare, és dir la de Jesucrist». Aquestes paraules, sens dubte, es refereixen als exorcismes, el text dels quals, en la versió llatina original i en la traducció de Mn. Cinto, podem llegir en el present opuscle. Aquesta traducció és l'únic text que Verdaguer va publicar en castellà. La seva paternitat és demostrada per Condeminas amb arguments convinents. Tal com diu Mn. Güell, els exorcismes aparegueren sense llicència eclesiàstica.

Aquesta descoberta és sens dubte curiosa. Però és interessant sobretot perquè ha estat motiu que Condeminas hagi aprofundit l'estudi de l'activitat exorcista de Verdaguer i hagi estudiat les famoses llibretes que s'hi relacionen, sobre les quals hom tenia idees molt confuses, àdhuc després de les notícies que el pare Monjas n'havia donat. De les set llibretes vistes per Condeminas, tres pertanyen a exorcismes i quatre contenen les visions d'una tal Teresa, que el P. Monjas, amb gran lleugeresa, identificà amb Empar Duran, la vident que tant intervingué en els afers dels darrers anys de la vida de Verdaguer. En realitat, però, les visions d'aquestes llibretes es refereixen a Teresa Vilagran, la qual el 8 de març de 1892 era casada i tenia un fill i una germana que es deia Antònia. Les llibretes que contenen les visions d'aquesta dona porten els núms. v, vi, vii i viii en l'inventari de Condeminas. Les tres primeres, en mal castellà, barrejat amb paraules i frases catalanes, pertanyen a l'any 1892. La darrera (ms. 1819 de la Biblioteca de Catalunya) és l'única escrita en català i conté visions dels anys 1883, 1886 i 1891. Això fa pensar que les tres primeres llibretes degueren ésser escrites per la mateixa vident i copiades després per Verdaguer; aquest, per contra, degué traduir el text de la darrera llibreta. Consta en la llibreta iii d'exorcismes que Verdaguer havia fet dues llibretes més: una amb revelacions d'Empar Duran i una altra de dedicada a altres vidents; les quals foren destruïdes per ordre seva a ViHa Joana, pocs dies abans de la seva mort.

Amb aquests materials, en part nous i en part més ben descrits i més ben interpretats que fins ara, la fallera exorcista de Verdaguer resta més ben documentada i, sobretot, hi ha fets interessants que queden aclarits. Les llibretes són documents objectius, recollits per Verdaguer. Les d'exorcismes són les notes que ell prengué dels fets que presenciava i de les paraules que escoltava dels possessos (o sigui malalts)

de la Casa d'Oració. Aquestes notes són datades i la més antiga és del 23 de maig de 1890. Les pràctiques d'exorcismes duraren fins el 25 de març de 1893, data en la qual el bisbe prohibí a Verdaguer d'anar a la Casa d'Oració. Teresa Vilagran no freqüentà aquesta casa fins molt endavant. Verdaguer no la hi trobà fins el 22 d'octubre de 1891, quan ell ja acabava la quarta llibreta de visions. Teresa anava habitualment a l'església de Betlem vers les set del matí i s'hi passava dues o tres hores. Empar Duran tampoc no anava a la Casa d'Oració. Verdaguer, per aquest temps, la tractava a casa d'ella i al palau del marquès de Comillas

Hom pot adonar-se que el llibre de Condeminas aclareix molts punts. Hi figuren mostres de cada una de les llibretes estudiades per l'autora, interessants com a documents, però força depriments en conjunt. Les visions, si no fos per la llàstima que inspiren sempre la malaltia i les misèries dels altres, serien grotesques i hom s'explica el desdeny de Collell quan digué: «L'Esperit Sant no inspira semblants tonteries». Els fets que presenciava Verdaguer i que ha registrat a les llibretes, eren torbadors i ell mateix ho declara en una nota del 13 de maig de 1891: «Aixó y tantes coses aixís que em passen cada día, no les haguera cregudes fa algun temps, y no sé qui se les creurá fora dels poquíssims que hi vehuen clar en aqueix món de tenebres». Tot això marcà l'esperit de Verdaguer i l'aombrà. El poeta es deixà captar per l'esperit de la Casa d'Oració, com diu molt bé Maria Condeminas, i se'n contaminà.

Pere BOHIGAS

JOAN FUSTER: *Literatura catalana contemporània*. Seguit d'una bibliografia a cura de RAMON PLA I ARXÉ. («Documents de cultura», 1). Barcelona, Curial, 1972. 512 pàgs.

«De fet, la literatura catalana del XIX i del XX, objecte d'una gran quantitat d'exegesis i comentaris, ha estat poc atesa des de l'angle històric ... El que s'ha esdevingut del 1900 ençà només ha servit de tema polèmic o apologetic, començant per l'afer d'Ors i acabant per les incidències de l'exili o els tràngols de l'època críptica de la postguerra. Aquests setanta anys abracen una sèrie densa i embolicada de fets que esperen encara la curiositat d'un historiador: d'algué que els fixi, els ordeni, els aclareixi i els puntualitzi, d'entrada, en tant que fets. L'elaboració de les presents notes ha ensopegat amb aquesta primera dificultat: la falta d'informacions clares i concretes, tant d'ordre bio-bibliogràfic sobre autors, com referents a les circumstàncies de caràcter més general ...»

Il brano citato mi pare indicativo e sorprendente. Sorprendente perché, contrariamente alle aspettative, non figura nell'introduzione o nelle prime pagine del volume di cui mi occupo, ma alla fine, a p. 421; indicativo perché segnala, anche per la sua collocazione, il carattere del libro. La *Literatura catalana contemporània* infatti che esclude nel titolo, nel prologo e *passim* la qualificazione di «storia letteraria» ne è un esempio tutt'altro che stravagante, anzi tradizionale. Nata dagli appunti lucidi di J. Fuster critico militante, ma soprattutto dal suo panorama della poesia catalana antica e moderna (Mallorca, Raixa, 1956), e dai capitoli da lui redatti per la miscelanea *Un segle de vida catalana* (Barcelona, Alcides, 1961) adotta gli schemi esterni tipici del manuale: trattazione per generi, distinzione tra maggiori e minori, ecc. A codesta impostazione, mantenuta per più di 400 pagine di testo, pur nella consapevolezza della crisi che attraversa, devono l'autore e il lettore buona parte dei risultati altamente positivi dell'opera; né d'altra parte lo spirito militante che l'informa riesce a sminuire una sintassi critica che si mantiene vigile pur senza il ricorso agli strumenti